◊ Franja Petrinović

A gyermekkor melankolikus vitrázsa

Vékás Éva fordítása

Több mint meggyőzőnek tűnik: valóban csak azt látjuk, amit a szemünk látni képes. Hisz bármennyire is törekszünk, hogy megértsünk más embereket és történéseket – mondja szomorúan a *Kvazimodo* című elbeszélői mozaik búskomor narrátora –, csupán önmagunk által fogjuk megérteni azokat. És csaknem rezignáltan hozzáfűzi, hogy szinte lehetetlen összekötni életet és történetet, főként, hogy életünk quasi modo, vagyis „hozzávetőleges".

Valóban hogyan is lehet elmulasztott esélyekről, az élet hézagosságáról, visszautasításokról, árnyakról, történelmi csapásokról beszélni, az identitás hivatalos és kitalált bizonyítékai utáni elkerülhetetlen kutatásról, az állandóság megteremtéséről, a csupán felsejlő honosságról, a hontalanság tompa fájdalmáról?

Valamiféle kronológiai rend akkor, amikor a kronológia szinte lehetetlennek tűnik, abszolút idegesítő tud lenni. Az a felnövekedés, melyet folytonos költözködés és történelmi csapások árnyéka kísér, a vágyakozás a kontinuitás helyreállítására és arra, hogy a sorsszerű hontalanság bár némileg biztató honossággá váljon, a jövőbeli kaotikus élet sejtelme nem tűri a linearitást, időbelileg nem összegezhető és nem rendezhető.

A gyermekkorról, az identitás kialakításának nagy birodalmáról, a felnövésről, a keresés és a felismerés útjáról szóló összes történethez, teljesen biztos vagyok benne, kaleidoszkopikus és nem lineáris hozzáállás kell. Olyan hozzáállás, amely, akár a felfedezés és megismerés elbeszélt világa, a csodás elbeszélői módszernek valamiféle különleges, már-már bűnös fajtáját képezi. Rázd meg azt a mágikus csövet, rakd össze ismét a sokféle képet abban a reményben, hogy ez újból egy lehetséges sorsszerű értelme az életnek és a történetmondásnak. Ha nem, az élettel ellentétben mégis létezik egy új lehetőség az új értelem megtalálására.

A *Kvazimodo* is ezért lesz az élet elbeszélői mozaikja, egy élettörténet, amelyben gondos narratív, szinte filigrán eljárásokkal keletkezik egy olyan lehetséges sorskép, amilyent az életnek az örökös történelmi káosz miatt nem sikerült kontinuitásban kialakítania. Boško Krstić, aki könyvének az „emlékkönyv" alcímet adta, mint az élet megsárgult lapjai fölé hajló nosztalgikus és sóvárgó levéltáros, mint egy lelkes és odaadó archeológus, figyelmesen tárja a jelenkor elé a múlt elemeit, az elfeledett elemeit, egy nehezen létrehozott idő részecskéit, de az elveszített remény és a jövő keserű mélabújának elemeit is.

Miközben melankolikusan olvasunk és óvatosan mozgunk az elbeszélői emlékkönyv utcáin, vigyázva lépkedünk a lehet(etlen)ségek és ígéretek feszült elbeszélői mezején, rakosgatjuk az összeállni igyekvő életképeket, egykettőre megértjük, hogy akár a felnövés „korai bánatáról" összeállt mozaik szereplője, magunk is kutatjuk az irányjelzőket, a jeleket, önnön jelzéseinket és jellemvonásainkat, arra törekedve, hogy megteremtsük a jövőbeli egzisztenciát. Bevontak bennünket abba a kutatásba, amely már nem csupán az elszállt idő puszta keresése, hanem sajátos, olykor fájdalmas, olykor melankolikus nyomozás. Az elmulasztott lehetőségek, az el nem ért célok, a vágy és a megvalósíthatatlan mozaikkockái utáni kutatás fontos, és sorsszerű szembesülés ez a megvalósulatlannak és egy lehetséges jövő által meghiúsítottnak a „keserű üledékével".

Akarva-akaratlanul szereplői lettünk a gyermekkorról, a felnőtté válásról, a szülőföldről, a vágyakról és sóvárgásokról szóló mozaikképeknek, Boško Krstić elbeszélői kaleidoszkópjának kockái alakítani kezdik a mi sorsunkat is, és nem csak a Braun családét, I. és II. Kvazimodóét, I. és II. Andrásét, és nem csupán a mesélő önéletrajzi elbeszélését. Sorsuk, amely talán nem is egyezik a mi emlékeinkkel, hatni kezd ránk, életünkre, amely (ebben már nem kellene kételkednünk) akárcsak az övék, „hozzávetőleges" volt és az is maradt. Életünknek ez a hozzávetőlegessége arra késztet bennünket, hogy az emlékkönyvet lapozgatva meghatározzuk és éljük a saját hontalanságunkat.

S íme, a Szép utcán lépkedünk az elbeszélővel és Braun Andrással együtt, tágra nyílt szemmel egy többirányú utcában, amely azt mondja el, aminek az identitásról és a jövőről szóló történetnek kellene lennie. Mindnyájan valahol másutt születtünk, egy olyan helyen, amelyet később elhagytunk, más helyhez és környékhez kötődtünk, s kínnal szoktattuk magunkat az újhoz, miközben folyamatosan szenvedtünk és nosztalgiával emlékeztünk a régire. Itt vagyunk, hogy ezekben a felnőtté válásról szóló történetekben megkeressük saját anyakönyvi kivonatunkat, és hitelesítsük hovatartozásunkat.

Szimmai-Gy

Szabadkán vagyunk, a múlt század ötvenes éveiben, ebben az elcsendesedett városban, ahol a „történelem fuvallatát” érezni, amely úgy tűnik, időben és eseményekben dezorientált, „foltozott történelmű”, amelyben a sorsok tragikus megszakításokról, családok eltűnéséről, történelmi és hétköznapi csapásokról szólnak, a városban, melynek lakosai az élet új értelmét igyekeznek meglelni. Tényközlő képek vonulnak át az emlékkönyvön, autentikus és kitalált naplók, sejtelmek a szebb jövőről az „acélosodás” idején. Első szerelmek vonulnak át és álmok az identitásról, történetek a másikról és a másságról, s csupán ezek által lehetünk azok, akik vagyunk. Ez a város, ez az „elhagyatott történelmi múzeum”, ahogyan az elbeszélő sugallja, akár az emlékkönyv világos képe, úgy nyílik meg előttünk az álmok, a megértés, a más és a másmilyen megélése által.

Rázzuk meg még egyszer a kaleidoszkópot, gyermekkorunk e mágikus eszközét. Mindezek a mozaikképek melankolikus elbeszélői fényképek, amelyeket Boško Krstić mint felnőtté válásunk albumába sorakoztat szuggesztíven és meggyőzően, járni tanulásunk módjáról és kísérleteiről mesélnek. Hogy hogyan tanultunk meg és igyekeztünk haladni az életben. Soha többé nem lesz alkalmunk járni tanulni.

Ha manapság gyakorta el is veszítjük az egyensúlyt, ha nem is tanultuk meg legjobban a lépést, valahogy mégis haladunk. Ezzel a járni tanulásról, a kutatás útjairól szóló sajátos kézikönyvvel mindenesetre könnyebb, szebb és értelmesebb lesz.

Szirmai-díj